

Aika: Maanantai 27.3.2006 klo 13.00-15.30

Paikka: Fabianian kokoushuone, HYK, Yliopistonkatu 1, 3 krs.

Läsnä: Markku Löytönen, pj.

 Tiina Kupila-Rantala, Tieteen tietotekniikan keskus CSC

 Elisa Orrman, Kansallisarkisto

 Ari Muhonen, TKK

 Teo Kirkinen, HY

 Juha Hakala, HYK

 Kristiina Hormia-Poutanen, HYK

 Annu Jauhiainen, HYK, siht.

 Esa-Pekka Keskitalo, HYK

 Markku Laitinen, Vaikuttavuuden arviointiryhmä

 Katri Vänttinen, Laitteistoryhmä

Poissa: Sirkku Blinnikka, Päijät-Hämeen koulutus konserni

 Eija Karjalainen, Lappeenranta kaupunginkirjasto

 Kari Liukkunen, OY

 Ari Rouvari, HYK

1. Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen.

2. Asialistan hyväksyminen

Asialista hyväksyttiin kokouksen työjärjestykseksi

3. Tiedotusasioita

Kuopiossa 17.–19.5.2006 pidettävien Triangelipäivien ohjelma löytyy verkosta osoitteesta <http://www.nrl.fi/triangeli/> .

Kirjastoalan standardoinnin alalla on viime aikoina ollut kaksi merkittävää kokousta: Helmikuussa 2006 ISO TC 46:n yleiskokous sekä NISO:n elektronisen aineiston tunnistuksiin liittyvä asiantuntijakokous. Molempien kokouksien viesti oli, että standardeja tarvitaan yhä lisää, sen lisäksi että monet nykyiset standardit tulisi modernisoida. Standardoinnin etenemistä vaikeuttaa se, että standardien kehitystyötä tehdään muiden töiden ohella. Kustantajien ja kirjakauppojen rooli on viime aikoina vahvistunut etenkin ISO:ssa, ja se näkyy valinnoissa, esim. kirjal alan ONIX-formaatin valinnassa uuden ISBN-standardin metadataformaattiksi MARCin asemesta.

4. Asiantuntijaryhmien raportit

Ryhmien puheenjohtajat/edustajat raportoivat ryhmiensä toiminnasta ja kertovat meneillään olevista ajankohtaisista asioista.

a. Laitteistoryhmä / Katri Vääntinen

Laitteistoryhmä piti viime vuonna kaksi kokousta. Toiminnan haasteena nähtiin, että nykyisillä keskitetyillä laitteistoilla on suuri joukko omistajia. Ryhmä totesi, että esimerkiksi laitteistoja koskevat taloudelliset päätökset tulee tehdä kirjastokonsortioissa. Linnea2-konsortion palvelimen uudistusprosessin käynnistyessä vuoden 2005 lopussa laitteistoryhmä totesi, että uudistus on tarkoituksenmukaista toteuttaa projektina, jolle tulee asettaa erillinen ohjausryhmä ja tarvittavat osaprojektit. Laitteistoprojektin osaprojekteissa ja ohjausryhmässä on Laitteistoryhmän edustus, mutta itse Laitteistoryhmä on projektin aikana tauolla.

b. Ohjelmisto- ja standardointiryhmä / Juha Hakala

Ryhmän tehtävänä on pitää digitaalisen kirjaston kokonaisuus kasassa. Ryhmä ei ole kokoontunut kuin kerran, puheenjohtajan kiireiden takia, mutta toinen kokous järjestetään vielä ennen kesää. Ryhmän tontilla on kaksi isoa asiaa: formaatin vaihdos MARC21-Fin:istä MARC21:een sekä triangeli ohjelmistojen tilanne, missä ongelmia on erityisesti standardoinnin ja yhteensopivuuden alalla. Portaalipuolella on käynnissä portaalien metatiedon standardointi; on rakennettu formaatit kokoelmien ja tiedonhakupalveluiden kuvaamiselle. Määritykset on julkistettu NISO-standardiluonnoksina Z39.91 (Collection description specification) ja Z39.92 (Information retrieval service specification).

c. Vaikuttavuuden arviointiryhmä / Markku Laitinen

Ryhmä piti viime vuonna kaksi kokousta. Agendalla on toiminnan mittareiden kehittäminen. Viime vuonna kartoitettiin olemassa oleva tilanne, nyt mietitään mitä tietoja tarvitaan. Tilastotietoon perustuvia faktoja tarvitaan päätöksenteossa, toiminnan suunnittelussa ja resurssitarpeiden arvioinneissa. Myös toiminnan arviointi laadun ja kirjastotoiminnan vaikuttavuuden näkökulmasta vaatii pohjaksi luotettavaa tilastotietoa. Tämän hetken tunnusluvut kuvaavat enemmän toiminnan tehokkuutta kuin vaikuttavuutta. Ideoita kehittämiseen kaivataan; miten päästään vaikuttavuuden mittaamiseen. Digitaaliselle kirjastolle asetettavat mittarit ja vaikuttavuus tulee peilata tavoitteisiin. Miten mitataan esimerkiksi kustannustehokkuutta ja palvelujen laatua. Toiminnot pyritään rekisteröimään kehitteillä olevan kansainvälisen kirjastotilastostandardin mukaisesti, mutta myös kansallisia sovelluksia on mahdollista tehdä päästandardin hengessä.

Tällä hetkellä FinELibissä seurataan jo digitalisoitumisen vaikutusta tieteellisissä kirjastoissa. Verrattavissa on kolme kirjastojen tilastoihin perustuvaa aikasarjaa:

FinELib-aineiston osuus, tiedonhakuja ja lainauksen kehitys sekä kirjastoaineistokulut suhteessa kohdeväestöön.

Esitys: Sovitaan asiantuntijaryhmien ja verkkopalveluryhmän yhteistyöstä sekä asiantuntijaryhmien säännöllisestä raportoinnista verkkopalveluryhmälle.

Päätös: Keskusteltiin mittareiden tärkeydestä. Tarvitaan uutta ajattelua siitä, mitä tietoja tarvitaan ja mitä asioita on mitattava. Kansalliskirjastossa on määritelty mittareita digitaalisille aineistoille ja kirjastoverkkopalveluille. Vaikuttavuuden arviointiryhmä voisi käydä läpi ne mittarit ja kommentoida niitä.

Ehdotettiin ohjelmisto- ja standardointiryhmän ottamista mukaan tilastostandardointiryhmässä käytävään keskusteluun tilastostandardin uudistamisesta.

Todettiin, että meidän konsortioympäristömme keskitettyine palveluineen on erilainen kuin muualla. Siksi mallia tulosten mittaamiseen ei voi saada muualta, vaan meidän on itse kehitettävä se. Kansainvälinen vertailu on kuitenkin tärkeää; olisi mielenkiintoista tietää esimerkiksi, miten meidän lukumme verkkoaineistojen käytöstä vertautuvat kansainvälisesti.

Asiantuntijaryhmien raportoinnista verkkopalveluryhmälle sovittiin seuraavasti:

- ryhmien puheenjohtajat osallistuvat verkkopalveluryhmän kokouksiin kerran vuodessa
- järjestetään yhteinen seminaari kaikille ryhmille kerran vuodessa
- kukin ryhmä laittaa lyhyen kirjallisen koosteen toiminnastaan ryhmän verkkosivuille

Ryhmien tehtävistä sovittiin seuraavaa:

- asiantuntijaryhmien toivotaan antavan impulsseja verkkopalveluryhmälle.
- jokaisen ryhmän toimintaan olisi saatava järkevyyttä, sääntöjen määräämät kaksi kokousta vuodessa eivät riitä.
- verkkopalveluryhmän tulisi tehdä strategista yhteistyötä ja katsoa tulevaisuuteen. Ei ole tärkeää tehdä oikeita päätöksiä, mutta on pidettävä huolta siitä, ettei tehdä vääriä päätöksiä.
- asiantuntijaryhmien on oltava käytännönläheisiä. Ryhmien on tunnistettava asioita joita niiden on tehtävä. Työ on tehtäväorientoitunutta. Puheenjohtajat ja sihteeri ovat avainasemassa.
- verkkopalveluryhmän tulisi ottaa aktiivisempi rooli tulevaisuuteen katsomisessa. Pitäisi nähdä tulevaisuuden kuva, jota tavoitellaan; vain silloin voidaan kehittää palveluja.

Päätettiin järjestää ns. Pelle Peloton-seminaari 28.9.2006 klo 12–17. Aiheena on katse tulevaisuuteen: Mikä on tilanne 15 vuoden päästä? Miten meidän tietoympäristömme kehittyy ja mitä vaatimuksia tämä asettaa meidän työllemme

ja koko kirjastosektorille? Annu Jauhiainen, Kristiina Hormia ja Juha Hakala laativat ohjelman.

5. Digitaalisen kirjaston laitteistoprojekti / Juha Hakala

Kirjastokonsortioiden laitteistoympäristön kehitysprojektin osaprojektit ovat edenneet lähes aikataulussaan. Tekninen selvitys laitteistoympäristön kehittämismuutosehdosta valmistui 17.3, samoin kuin erillisessä osaprojektissa valmisteltu selvitys hankintamenettelyistä.

Teknisessä selvityksessä on analysoitu nykyinen laitteistoympäristö (5 tietokantapalvelinta, 10 pienempää palvelinkonetta, viisi levyjärjestelmää, tietoliikennelaitteita ja nauharobotti) ja arvioitu laitteiden päivitystarve sekä konsolidoinnin edut ja haitat. Alustavat tarjoukset uusiksi palvelimiksi (Sannin tai kaikkien tietokantapalvelimien korvaaminen) on pyydetty ja saatu Sunilta ja Fujitsulta.

Hankintamenettelyselvityksessä on analysoitu voimassa olevaa hankintalainsäädäntöä. Uudessa hankintalakiehdotuksessa on määritelty avoimen, rajoitetun ja neuvottelumenettelyn lisäksi uutena vaihtoehtona suorahankinta, jota voi soveltaa muun muassa silloin, kun teknisestä syystä vain tietty toimittaja voi toteuttaa hankinnan.

Projektin ohjausryhmä on päättänyt selvittää alun perin määriteltyjen asioiden lisäksi myös sen, olisiko mahdollista hankkia tarvittava laitteistokapasiteetti ja sen ylläpito kokonaispalveluna. Tämä vapauttaisi mukaan lähtevät kirjastokonsortiot kaikista yhteisen laitteistoympäristön ylläpitoon liittyvistä teknisistä vastuista; palveluntarjoaja huolehtisi kapasiteetin riittävydestä sekä järjestelmän käyttöturvasta.

Laitteistoprojekti on siis edennyt suunnitelmien mukaan, mitä tekniikkaan ja hankinnan toteutukseen tulee. Mahdollisuus hankkia laitteistokapasiteetti ja sen ylläpito kokonaispalveluna on kuitenkin avaamassa mahdollisuuden viedä ulkoistus yhtä askelta suunniteltua pidemmälle. Kirjastokonsortiot päässevät ottamaan asiaan kantaa jo tämän kevään aikana.

Esitys: Juha Hakala raportoi ryhmälle tähän saakka tehtyjen selvitysten tuloksista ja johtopäätöksistä sekä kertoo jatkosuunnitelmista. Verkkopalveluryhmä seuraa aktiivisesti laitteistoprojektin etenemistä. Asian käsittelyä jatketaan seuraavassa kokouksessa.

Päätös: Juha Hakala kertoi osaprojektien tuloksista. Teknisen selvityksen yhteenvedon mukaan konsolidoimalla kaikki tietokantapalvelimet päästään kustannusmielessä suotuisaan tulokseen. Työryhmä ehdottaa, että hankinnasta järjestetään kaikkien konsortioiden tarvitseman palvelinkapasiteetin korvaamiseen

tähtäävä tarjouskilpailu. Tarjouspyyntöä voisi rakentaa niin, että Linnea-konsortion tarvitseman peruskapasiteetin lisäksi pyydetään tarjoajat tarjoamaan muiden konsortioiden tarvitsema kapasiteetti optioina.

Projektiryhmän johtopäätös on, että yksinkertaisin vaihtoehto on avoimen menettelyn käyttäminen, koska sekä toimittajilla että CSC:llä on siitä eniten kokemusta. Koska kilpailutilanne on sovellustemme vaatimusten vuoksi hyvin rajoittunut, uuden hankintalain tarjoaman suorahankinnan soveltaminenkin voisi olla mahdollista. Asiaa selvitetään vielä juristin avustuksella.

Keskusteltiin siitä, onko kirjastojen kannalta järkevämpää ulkoistaa ja hankkia palvelu, avaimet käteen, ilman laitteistojen omistamista. Kilpailutetaanko vai ei - on oltava varma, että valitaan oikea menettely. Ratkaisun oikeudellinen perustelu on selvitettävä huolellisesti.

Kilpailutuksesta on tehty ennakkoilmoitus. On selvitettävä, mihin se sitoo. On myös tiedettävä, miten päätöksenteko menee eri konsortioiden piirissä.

ValtIT-strategia suosittelee palvelujen ostoa. Palvelujen ostokuvioon voisi kukin konsortio siirtyä omassa tahdissaan.

Verkkopalveluryhmä seuraa laitteistoprojektin etenemistä.

6. Endeavor-tilanne / Annu Jauhiainen ja Esa-Pekka Keskitalo

Endeavorin tuotteiden, Voyagerin ja erityisesti ENCompassin, ongelmat jatkuvat. Kansalliskirjasto on aloittanut vakavat keskustelut Endeavorin johdon kanssa, mutta mitään konkreetteja tuloksia ei ole vielä näkyvissä. Annu Jauhiainen ja Esa-Pekka Keskitalo tapaavat Endeavorin edustajia huhtikuussa Chicagossa. Alustavasti on sovittu myös tapaaminen Helsingissä toukokuun lopulla. Kansalliskirjasto on myöskin avannut keskustelut asiasta kansainvälisten strategisten kumppanien kanssa ja tiedottanut ongelmista Elsevierin johdolle.

Esitys: Kansalliskirjaston edustajat raportoivat ryhmälle, miten asiassa on edetty ja millaisia suunnitelmia kirjastolla on ongelmien ratkaisemiseksi.

Päätös:

ENCompassin ongelmista yksi on saatu korjattua: ohjelma toimii nyt vakaasti. Muihin ongelmiin odotetaan korjausta edelleen.

ENCompassille on etsitty vaihtoehtoja julkaisuarkistopuolelle avoimen lähdekoodin ohjelmista. On testattu DSpace- sekä EPrints-sovelluksia. Paikoilleen ei ole jääty myöskään sisältöjen suhteen, vaan on perustettu uusia ENCompass-kokoelmia kuten Helmi, Pelasta kirja, pergamenttifragmentteja.

Todettiin, että tässä tilanteessa Endeavorin suhteen ei voi muuta kuin odottaa. Myönteisenä asiana tuotiin esille Endeavorin kehitteillä oleva uusi ohjelma KRONOS, jonka on määrä hoitaa digitaalisen aineiston pitkäaikaistallennus. Sen kehittämisellä on vahva Elsevierin tuki. Yrityksen teettämän markkinatutkimuksen mukaan tämäntyyppisille ohjelmistoille on suuri tarve.

Tässä yhteydessä mainittiin OPM:n aloitteesta käynnistynyt Open access – hanke, jolle on saatu 100 000 euroa tälle vuodelle. Hankkeessa erotetaan kolme aluetta:

- julkaisuarkistot
- Tieteellisten Seurain Valtuuskunnan kanssa tehtävä yhteistyö lehdille soveltuvan julkaisualustan testauksessa
- Tiedotuksen kehittäminen ja tutkijoiden innostaminen avoimeen julkaisemiseen

Endeavorin tuotteiden suhteen jatketaan tilanteen selvittämistä.

7. Käyttäjän tunnistus / Tiina Kupila-Rantala

Viime kokouksessa käytiin keskustelua autentikoinnista ja auktorisoinnista. Kyseltiin, voiko tällä ryhmällä olla joku rooli käyttäjän tunnistuksen esille nostamisessa erityisesti yleisten kirjastojen puolella. Se nähtiin tietoyhteiskunnan asiaksi. Tätä kokousta varten kukin sai tehtäväkseen selvittää asiaa omalta osaltaan. CSC otti yleisvastuun selvityksestä.

Esitys: Kuullaan autentikoinnin ja auktorisoinnin tilanne eri sektoreilla. Päätetään asian jatkokäsittelystä.

Päätös:

Haka-infrastrukturi on Suomen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteinen käyttäjätunnistusjärjestelmä. HAKA-federaatiossa on tällä hetkellä 13 jäsentä (8 yliopistoa ja 5 ammattikorkeakoulua). Palveluita ovat mm. Nelli sekä Tampereen ammattikorkeakoulun WebVoyage. OPM rahoittaa HAKA-toiminnan puoliksi CSC:n kanssa. Tämä vuonna on tavoitteena saada mukaan 75 % yliopistoista ja puolet ammattikorkeakouluista. Tarkoitus on saada mukaan myös muita korkeakouluja lähellä olevia tahoja. Selvitetään myös, miten yhteistyö onnistuu muiden maiden kanssa ja miten tunnistus onnistuu yli maanrajojen.

Ei ole olemassa mitään suunnitelmia laajentaa palvelua yleisten kirjastojen puolelle. Niiden suhteen olisi ratkaistava, mihin rekisteriin tunnistus perustuu. Todettiin, että käyttäjätunnistusratkaisu tarvitaan myös yleisten kirjastojen puolella, erityisesti verkkoaineiston käyttöä varten. Tarvetta on myös tutkimuslaitosten kohdalla.

Keskustelussa todettiin, että meillä jokaisella voi olla rooleja eri sektoreilla. Käyttäjää voi esiintyä eri identiteetillä eri paikoissa. Kansalaisten tunnistamiseen

on paljon muitakin syitä kuin kirjastopalvelut. Tietoyhteiskuntaohjelma tekee jotakin tämän asian tiimoilta. Tämä on yleisvaltakunnallinen asia, eikä meidän ryhmämme tehtävä.

8. Toimintasuunnitelma 2006 / Annu Jauhiainen

Käsitellään jo viime kokouksessa esillä ollut, sen jälkeen päivitetty toimintasuunnitelma.

Esitys: Hyväksytään vuoden 2006 toimintasuunnitelma.

Päätös: Hyväksyttiin päivitetty toimintasuunnitelma sillä muutoksella, että Yhteiset seminaarit –kohdasta poistettiin suunnitelma kansainvälisen seminaarin järjestämisestä syksyllä 2006. The future of library technology –seminaari päätettiin siirtää vuodelle 2007.

9. Muut asiat

Ei muita asioita.

10. Seuraava kokous ja kaikkien ryhmien yhteinen seminaari

Esitys: Sovitaan seuraava kokous toukokuun lopulle/kesäkuun alkuun. Sovitaan digitaalisen kirjaston ohjausjärjestelmän kaikkien ryhmien yhteinen seminaari alkusyksyyn.

Päätös: Seuraava kokous pidetään 8.6. klo 9-11.00. Yhteinen seminaari järjestetään 28.9.2006 (katso kohta 4)

11. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 15.45.